

Tablo kimi həyat

İlk azərbaycanlı qadın rəssam dövrünün bütün çətinliklərinə sinə gərməli olub

Azərbaycanın ilk peşəkar qadın rəssamı Qeysər Kaşiyeva 1893-cü il iyunun 7-də Tiflisdə dünyaya gəlib. Həmyaşdılarının çoxundan fərqli olaraq təhsil almaqdan məhrum edilməyib. Yeddi yaşında ikən valideynləri onu Tiflisdəki qız pansionuna aparıblar. Rus dilini də pansionda oxuduğu illərdə öyrənib. Sonra Qızlar Gimnaziyasında təhsilini davam etdirib.

Rəssamlığa kiçik yaşlarından həvəs göstərən Qeysərin bu qabiliyyətindən gimnaziya-dakı şagird yoldaşlarının da, müəllimlərinin də xəbərləri olub. Onun çəkdiyi şəkilləri bəyənən isə az olmayıb. O vaxtlar Tiflis Qafqazın mədəni mərkəzi sayılırdı. Şəhərdə bütün sənət sahələri kimi, rəssamlıqda da istedadı, peşəkarlığı ilə tanınanlar var idi. Odur ki, diqqəti cəlb etmək asan məsələ deyildi. Lakin Qızlar Gimnaziyasının şagirdi olan Qeysər Kaşiyevanın rəssamlıq istedadı diqqəti cəlb edib. Görkəmli rəssam, "Molla Nəsrəddin" jurnalı üçün karikaturalar çəkən Oskar Şmerlinq onunla tanış olub. Qeysər Kaşiyevanın çəkdiyi rəsmləri bəyənən karikaturaçı-rəssam ona məsləhət görüb ki, bu sahədə təhsil alsın. Bu isə asan məsələ deyildi. O zaman Qafqazda ayrıca rəssamlıq məktəbi yox idi. Qeysər Kaşiyevanın başqa ölkəyə gedib, rəssamlıq təhsili alması isə mümkünsüz idi.

Tiflisdə incəsənəti təbliğ edən cəmiyyətin fəaliyyətə başlaması onu çox sevindirib. Çünki cəmiyyətin nəzdində rəssamlıq məktəbi də təşkil olunmuşdu. Orada məşhur rəssamlar istedadlı gənclərə rəssamlıq dərsi keçirdilər. Oskar Şmerlinqin yaxın dostu olan Riçard Karloviç Zommer həmin cəmiyyətin sədri idi. Oskar Şmerlinq dostundan Qeysərin bu cəmiyyətdə təhsil almasına şərait yaratmasını xahiş edib. Qeysər Kaşiyeva 1907-1908-ci illərdə incəsənəti təbliğ edən cəmiyyətin nəzdindəki rəssamlıq məktəbində rəssamlığın sirlərinə yiyələnib. Müəllimi Riçard Zommer onun rəssamlıq qabiliyyətini görüb və gələcəyinə ümid bəsləyib və Qeysər Kaşiyevaya tövsiyə edib ki, təhsilini Moskvadakı Stroqonovski adına Rəssamlıq Məktəbində davam etdirdirsin. Ancaq dövrün sərt qaydaları, dini fanatizm, cəmiyyətin yersiz qınaqları, nadanlıq, cahillik digər qızlar kimi, Qeysərin də yolunda maneəyə çevrilib. O, bu səddi aşı bilməsə də, rəssamlıq sevdasından əl çəkməyib.

Gənc Qeysər Kaşiyeva Tiflisdə qadın xeyriyyə cəmiyyətlərinin keçirdiyi mədəni tədbirlər üçün əfişə və mərəmnamələr tərtib edib. 1907-1915 illərdə o, akvarel, qara tuş, qələm və kömürlə

xeyli rəsm, portret və mənzərə çəkib. "I.Qonçarovun portreti" (1909), "Azərbaycan ziyalı" (1912), "Göl sahil" (1914), "Kü-pəgirən qarı" (1915) və digər əsərləri maraqla qarşılab.

Onun fəal iştirak etdiyi Qadın Xeyriyyə Cəmiyyətinin tədbirlərinə Tiflis şəhərinin tanınmış adamları gəlirdi. Qeysər Kaşiyeva Şirin bəy Kəsəmənli ilə də o zaman tanış olub. Xeyriyyə Cəmiyyətinin tədbirlərinin birində qarşılaşan gənclər bir-birlərini sevlər. Ancaq Şirin bəyin Qeysərlə ailə qurmaq istəyindən atası Çingiz bəy narazı qalıb. Qazax bəylərindən olan Çingiz bəy oğlunun evlənmək üçün seçdiyi qızın bəy ailəsindən olmamasına hiddətlənib. Qəti bildirib ki, bəy oğlu yalnız bəy qızı ilə ailə qurmalıdır. Onun oğlunu mirasdan məhrum edəcəyi təhdidi də gənci fikrindən daşıdıra bilməyib. Şirin bəy bütün bu narazılıqlara baxmayaraq, Qeysərlə ailə qurub. Bu evlilikdən onların qızı dünyaya gəlib.

Şirin bəy Kəsəmənli hərbcisi idi. Tiflisdə hərbi gimnaziyada təhsil aldıqdan sonra yüngül süvari alayında qulluq edib. O, I Dünya müharibəsində "Vəhşi diviziya"nın tərkibində vuruşub. "İgidliyə görə" medalı və IV dərəcəli "Müqəddəs Georgi" ordeni ilə mükafatlandırılıb. Azərbaycanda Xalq Cümhuriyyəti elan olunduqdan sonra Şirin bəy Kəsəmənli Milli Orduda xidmətə başlayıb. Gizirlər məktəbinin ilk azərbaycanlı rəisi olub. 1919-cu il aprelin 8-də 2-ci Bakı Piyada Alayının komandiri təyin edilib. Şimal sərhədininin müdafiəsi üçün yaradılmış Xaçmaz dəstəsinə rəhbərlik edib.

Şirin bəy Kəsəmənli 1920-ci ildə müəmmalı şəkildə vəfat edib. Onun ağır xəstəlikdən dünyasını dəyişdiyini də, ermənilər tərəfindən qətlə yetirildiyini söyləyənlər də olub. Ancaq gördüyü işlər deməyə əsas verir ki, xalqını çox sevən polkovnik Şirin bəy Kəsəmənli ermənilərin qəddarlığının qurbanı olub.

Azərbaycanda Xalq Cümhuriyyəti qurulduqdan sonra - 1918-ci ildə Tiflisdən Bakıya köçmüş Qeysər Kaşiyeva müstəqil ölkənin mədəni həyatında iştirak etmiş, qadınlar arasında maarifçilik fəaliyyəti ilə məşğul olmuşdur.

1930-cu ildə isə Qeysər Kaşiyeva partiya işçisi, rayonların birində hərbi komissar olan Zülfüqar bəy Seyidbəyli ilə ailə qurub. Zülfüqar bəy qayğıkeşliyi, mehribanlığı ilə ona dördlərini unutturub, qızına atalıq edib. Qeysərin Zülfüqar bəylə evliliyindən də bir qızı olub. Həyatının yenidən üzünə güldüyünü düşündüyü vaxtlarda ölkədə repressiya tufanı qopub. Vəzifə pillələri ilə irəliləməkdə olan Zülfüqar bəy Seyidbəyli də sovet hökumətinin repressiya siyasətinin güdazına gedib. 1937-ci illərin ağır günlərində Zülfüqar bəy həbs olunub. Onu "xalq düşməni" kimi güllələyiblər. Amma qara gün bununla da qurtarmayıb. Qeysər Kaşiyevanı da həyat yoldaşları "xalq düşməni" kimi həbs edilən, güllələnən qadınların aqibəti gözləyirdi. Bunu bildiyi üçün günləri təşviş, təlaş içində keçib. Bir gün ən böyük qorxusu həqiqət olub. Qeysər Kaşiyeva həbs edilərək sürgünə göndərib. İki kiçik qızı qoca nənələrinin himayəsində qalıb. Sürgündə

əzab-əziyyətlə qatlaşan Qeysər Kaşiyeva, nəhayət, 1942-ci ildə azadlığa çıxıb. 1956-cı ildə isə ona bəraət verilib.

Lakin rəssamın əsərlərini və əlyazmalarını yandırmışdılar. Bir də qəlbinə repressiya illərinin xofu əbədlilik çökmüşdü. Buna baxmayaraq, Qeysər xanım sürgündən qayıdıqdan sonra əvədlərinin başına yıgıb öz sevimli peşəsi ilə məşğul olub. Amma daim səksəkə içərisində yaşayıb.

Qeysər Kaşiyevanın keşməkeşli ömrü 1972-ci il aprelin 17-də bitib. "Yanğınsöndürən", "Gür-cü qızı", "Kəndli", "Ziyalı qadın", "Azərbaycan ziyalı", "Göl sahil", "Qoçqulun portreti", "Qoca keşikçi" kimi əsərləri, uşaqlar üçün kiçik kağızlarda işlədiyi nağıl sujetləri, bir neçə mənzərə günümüzə qədər gəlib çatıb. Sayca az, mövzusunə görə zəngin olan əsərləri onu istedadlı rəssam kimi unudulmaz edib.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"